

Станіслав КОНЕЧНИЙ,
доктор філософії, старший науковий співробітник
Інституту суспільних наук
Словацької Академії Наук в м. Кошице

ІСТОРИЧНІ УМОВИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ ТА ЇХ РОЗВИТОК

Східна Словаччина та сусідні регіони поділяють спільну долю та периферійний характер, хоча маргінальними вони стали аж після 1848 року. Географічне положення та природні умови підтвердили сільський характер їх заселення та відносно схожий економічний і соціальний розвиток. Регіон в минулому відзначався пізньою індустріалізацією, відстаючим сільським господарством, нерозвиненою інфраструктурою та специфічним соціальним розширенням. Майже неконфліктному співіснуванню і можливостям співпраці сприяв багатонаціональний склад та різноманітна релігійна структура населення. Багато паралелей з сусідніми регіонами створюють сприятливі умови для транскордонних відносин і співробітництва до сьогодні.

Ключові слова: історія, східна Словаччина, транскордонне співробітництво, географічні та демографічні фактори, економічний розвиток, соціальна структура, політичні умови.

Територія сучасної східної Словаччини, а також територія нинішньої Закарпатської області України і північно-східної Угорщини, які теж є прикордонними регіонами, протягом ХХІ століття стали частиною *Угорського королівства*. Це заклало основи їх спільної історичної долі впродовж майже восьми століть, які встановили різносторонні відносини і зв'язки населення на інституційному та міжособистістному рівні. Після Могачської поразки у 1526 році хоч і почався процес утворення *Габсбурзької монархії* під владою сильного роду Габсбургів, але ні турецька окупація значної частини країни, ні владні амбіції Яноша Запойяї і його наступників не забрали східнославацькі комітати та Унгський комітат з меж історичної Угорщини. Цю

ситуацію не змінили ні повстання станів, ні навіть виникнення *Австрійської імперії* 1804 року, хоча вплив віденського центру тоді значно посилювався і спільну угорську ідентичність в Трансільтанії послаблювали як угорський націоналізм, так і національно-визвольний рух слов'янських народів, а також румунів у Трансільванії [15, с. 102-109].

Хоча збереження східнославацьких та південнокарпатських комітатів в угорській частині держави тривало і після виникнення *Австро-Угорщини* (1867), нова форма співіснування регіонів була створена аж після її розпаду, коли з ініціативи русинських земляцтв у США і за згодою внутрішнього політичного представництва, Сен-Жерменським договором з 10 вересня 1919 року територія південнокарпатських русинів була приєднана до Чехословацької держави. У листопаді 1938 року на основі рішення віденського арбітражу південна частина *Підкарпатської Русі* та східнославацькі округи Рожнява, Молдава, Кошице, Кральовський Хлмець і Великі Капушани були приєднані до *Угорщини*.

Однак спільна доля прикордонних регіонів східної Словаччини закінчилась всередині березня 1939 року проголошенням Словацької держави і Карпатської України з її подальшою угорською окупацією. У квітні 1939 року до Угорщини договором були приєднані Собранський округ і частина Снинського округу, інші округи регіону, включені в рамки Шаришсько-земплінського комітату і Татранського комітату, стали частиною Словацької республіки [16, с. 373-375]. Визволення Підкарпатської Русі та східної Словаччини, однак, до повторного об'єднання регіонів в одному державному об'єднанні не призвело, тому що на основі договору між СРСР і Чехословаччиною від 29 червня 1945 року Підкарпатська Русь стала частиною Радянського Союзу [2, с. 68-69]. Східні округи Словаччини були включені у Чехословацьку республіку фактично аж до виникнення Словацької Республіки 1 січня 1993 року. В даний час в її рамках діють Пряшівський та Кошицький край.

Звична характеристика східної Словаччини як традиційно відставаючої і маргінальної області Угорщини, пізніше

Чехословаччини, а зрештою Словаччини дійсна лише для періоду новітньої історії. Археологічні знахідки підтверджують безперервне доісторичне поселення та історичні пам'ятки, могутні замки та укріплені королівські міста доводять, що особливо у період середньовіччя це був економічно розвинутий, соціально важливий, культурно зрілий і політично вагомий регіон. Його позитивний розвиток був зумовлений вигідним розташуванням поблизу впливових церковних центрів (Егер, Естергом, Краків, Премішль, Львів, Мукачево, Ужгород). Територією східної Словаччини проходили важливі для того часу торгівельні шляхи, які об'єднують Бальтійське та Адріатичне моря чи Краків, Будапешт і Константинополь. В області знаходилися низовини, передгірські та гірські зони, а також родовища важливої сировини та матеріалів, якими були каміння, пісок, деревина, глина, мармур або вапняк. Але це не означає, що історичний розвиток східної Словаччини у середньовіччі не мав своїх особливостей [13, с. 11].

Суттєва зміна відбулася після революції у 1848 році, особливо після настання промислового масового виробництва, яке східна Словаччина більш-менш з об'єктивних причин не зазнала. Ця область була завжди відносно віддалена від політичних та економічних центрів країни (Відень, Будапешт, Прага, Братислава), їй не вистачало сировини та енергетичних ресурсів, які необхідні для сучасної промисловості (вугілля, нафта, залізна руда), а також кваліфікованої робочої сили і транспортної інфраструктури. Поклади руд для виробництва, міді, свинцю, ртуті, магнію чи марганцю в регіоні були невеликі, вони використовувалися зазвичай лише для видобування і первинної переробки, в той час як їх кінцева обробка та реалізація відбувалися поза його межами [6, с. 207-210]. У цей період також значно знизилось військове значення міст, а отже, і їх вплив на державне управління.

Східна Словаччина, по суті, з давніх часів характеризувалася низькою густотою населення, і цю проблему, особливо після надзвичайного зменшення кількості населення під час епідемій і воєн, правителі вирішували за допомогою колонізації, яка сприяла її економічному розвитку та вплинула на

етнічний склад населення всієї області. У кінці XIX і на початку XX століття, коли кульмінувала модернізація промислової бази Угорщини, її північно-східні комітати спіткала численна еміграція працездатного населення, особливо в заморські країни. Хоча тоді найнижчий приріст населення мав Оравський комітат, зразу після нього слідували саме Шаришський, Спишський і Земплінський комітати. У той час як приріст населення у Словаччині становив 5,2 %, на сході – тільки 2,5 %. Міграційний спад у загальнословацькому масштабі у той час становив 19,6 %, але у східній Словаччині – 30,5 % [18, с. 50].

Ці факти, хоч і не мали постійний характер, вони стали, так само як і інші негативні чинники, одною з перешкод для виникнення більших агломерацій, які для розбудови великої промисловості, особливо на території з периферійним становищем, є надзвичайно важливими. З іншого боку, наведений факт також сприяв створенню порівнюючої промислової бази, типової як для східнословацького регіону, так і для областей на сході Угорщини, які з ним безпосередньо граничать. Вона надто не змінилася навіть після створення Чехословацької республіки, оскільки дефіцит сировинної бази і енергетичних ресурсів, недобудована транспортна мережа, а також загальні соціальні та культурні умови у східнословацьких округах, чи також у тодішній Підкарпатській Русі, представляли для інвесторів дуже мало інтересу.

У період Словацької держави, особливо під час воєнної кон'юнктури, хоч і відбулося певне відновлення промислового виробництва також і в східній Словаччині, а саме, у зв'язку з будівельною діяльністю в інтересах суспільства та добудуванням мереж зв'язку, з іншого боку, була в застої деревна і харчова промисловість. Скорочення інвестицій та помітне зменшення робочої сили у період війни інші можливості розвитку істотно обмежили. Операції партизанів та перехід фронту через східнословацьку територію, який тривав майже півроку, завдали економіці регіону дуже серйозних збитків, особливо в його північних округах, яких навіть у ході виконання дворічного плану відновлення і розвитку національної економіки не вдалося повністю позбутися [5, с. 33-46].

Впровадження планового управління економікою і з цим пов'язаної реалізації п'ятирічних планів хоч і уможливили навмисну індустріалізацію східної Словаччини, але зміни пріоритетів в інтересі політичних цілей, брак ринкових принципів, постійне порушення принципу рентабельності, регулювання цін, а також кадрова політика відповідних партійних структур призвели до економічних диспропорцій в умовах регіону, до створення промислових потужностей невідповідних існуючим умовам і потребам, і через це фактично до певної штучної зайнятості і процвітання. Таким чином, на сході республіки виникло декілька т. зв. монопромислових округів, які характеризувались в основному середнім за величиною підприємством відповідної галузі в районному центрі, кількома постачальними заводами в недалекій місцевості, а також з цим пов'язаними установами соціального чи суспільного забезпечення. Пропорційний розвиток усіх компонентів регіону під час його планування почав братись до уваги аж у вісімдесятих роках минулого століття [19, с. 153]. Правда, повністю аналогічним чином проходила індустріалізація і в Закарпатській області УРСР, що відобразилося і у встановленій партійними органами структурі кооперативних відносин між обома регіонами у сімдесятих та вісімдесятих роках минулого століття.

Правда, повернення до регулювання виробництва ринковим механізмом, втрата традиційних ринків, діючих без конкуренції, обмеження бартерної торгівлі, а особливо розпад постачальницько-споживацьких відносин між країнами т. зв. східного блоку, організованих в рамках *Ради економічної взаємодопомоги*, спричинили після 1989 року через короткий період часу абсолютний крах таким чином реалізованого промислового виробництва і подальшу рецесію з фатальними наслідками у соціальній сфері і щоденному житті місцевого населення [1, с. 46]. Організація виробництва державою мала на Україні ще вищу інерцію, тому це, разом з демонстративним опором проти всього, що прямо чи опосередковано було пов'язане з СРСР, призводило фактично до припинення економічних, а через це також суспільних контактів між обома

регіонами. Створення нових економічних відносин на основі рівності і взаємної економічної вигоди відбувалося, таким чином, лише поступово, а саме через подолання протекціоністських і правових бар'єрів, діючих ще з часів державного централізму.

Спільним знаменником, що підтримує транскордонне співробітництво східної Словаччини з сусідніми регіонами, є деякі ідентичні особливості розвитку сільськогосподарського виробництва, які сягають аж періоду скасування кріпосного права, що у північно-східній Угорщині поєднувалися з відносно більшою часткою поміщицьких категорій і, отже, з переживанням феодальних елементів і заборгованістю землеробів. Тому ситуацію в області сільського господарства у цьому регіоні впродовж багатьох років характеризувала фрагментація землі, невелика кількість великих землеволодінь з інтенсивнішим виробництвом та низький агротехнічний рівень малоземельних господарств [8, с. 185].

Колективізація у східній Словаччині у порівнянні з виникненням колгоспів на Закарпатті запізнилась лише приблизно на три роки, вона здійснювалася однаковою, швидше адміністративним способом і тому призвела до схожих суперечливих результатів, хоча володіння землею було юридично вирішене по-іншому. Між безземельними селянами та дрібними землеробами ці процеси мали позитивні відгуки, вони сприяли підвищенню ефективності виробництва рослинницької і тваринницької продукції та зниженню кількості людей, працюючих у сфері сільського господарства, з іншого боку, вони призвели також до відокремлення виробників від землі, інколи менш ефективного використання засобів виробництва чи робочої сили, відносно високої дотації у цю сферу та іншої державної допомоги під час сільськогосподарських робіт [14, с. 47-53]. Дуже розрекламований обмін комбайнів та їх персоналу під час жнив між кооперативами чи державними господарствами у східній Словаччині та на Закарпатті мав швидше характер політичної акції, ніж справжньої економічної співпраці прикордонних регіонів. У даний час сільське господарство на сході Словаччини особливо бореться зі зростанням цін на

сировину, в той час, як оптово-торговельні мережі зберігають оптові ціни на мінімальному рівні і, таким чином, завдають фермерам збитки. Негативну роль також відіграють часті значні коливання погодних явищ і поступова зміна кліматичних умов у Центральній Європі.

Більша частина економічних проблем східної Словаччини залежала від поганої транспортної ситуації, яка була гальмом також під час намагання її економічно збалансувати з іншими областями республіки. Традиційний північно-південний напрямок транспортних комунікацій ще з часів Угорщини тільки поступово вдавалося замінити об'єднанням у східно-західному напрямку, оскільки це було необхідно після створення Чехословацької республіки. Щільніть залізничної мережі у східній Словаччині була завжди дуже низькою і до цього часу п'ять східнославацьких округів залишаються зовсім без залізничної колії. Дороги були впродовж десятиліть у дуже поганому стані, і аж під час Другої світової війни, у зв'язку з агресивними планами нацистської Німеччини, і після неї, ситуація у цьому напрямку покращилась. В контексті транскордонного співробітництва і надалі залишається дуже великою проблемою нестача автобанів та швидкісних доріг, що ведуть до кордону з Польщею і з Україною на північному сході і сході Словаччини, а така дорога, що об'єднує східну Словаччину з Угорщиною, уже знаходиться у стадії будівництва [3, с. 27-29].

Соціальний склад населення, як правило, розвивається у певній залежності від розвитку економічної структури даного регіону, хоча непоодинокими є певні штучні втручання у цій сфері, особливо в результаті міграційного руху та важливих політичних змін, які у цілому впливають на суспільний розвиток. Перший такий злам у східній Словаччині настав після монгольської навали, коли у зв'язку з інтенсивною колонізацією в майже винятково землеробські поселення значно проникли гірничі, ремісницькі та комерційні елементи, хоча зазвичай іноземного походження, які, в свою чергу, зворотньо вплинули на його економічний розвиток і в середньовіччі стимулювали процвітання. Волоська колонізація, особливо в XIV-XVII століттях, знову посилила та розширила виробництво тваринницької продукції в цьому регіоні і принесла нові етнічні, мовні і

культурні елементи, якими його в певному сенсі зблизила з східними областями Угорщини і сприяла його специфічним даним, в тому числі, основоположній ролі у транскордонному співробітництві після Другої світової війни [10, с. 181-224].

Визначні зміни в соціальній структурі східної Словаччини настали після скасування кріпосного права у 1848 році, коли нерозвинута промисловість зовсім не змогла «поглинути» вільну робочу силу, викликала масову еміграцію працездатного населення і законсервувала його майже середньовічну соціальну структуру. Тому після утворення Чехословаччини саме в цій області не вистачало не лише кваліфікованих робітників, але й інтелігенції: вчителів, лікарів і посадовців, зокрема через значний ступінь мадяризації цієї верстви населення. Тому частка робітників на кількість економічно активного населення збільшилась саме в міжвоєнному періоді, хоча класична соціальна структура з відповідною періоду групою інтелігенції фактично сформувалася аж у часи Словацької держави.

Настання соціалістичної системи, яке супроводжувалося марксистською ідеологією і тоталітарними практиками, проводило і створювало іншу організацію суспільства, якій на сході держави повністю бракувала послідовність. До тих пір домінує землеробське населення трансформувалося у робітників у дуже швидкому темпі і соціальна група інтелігенції, а також представників т. зв. вільних професій разом з досить численним політичним і державним бюрократичним апаратом розчинилася у верстві т. зв. співробітників з дуже диференційованим освітнім і культурним профілем, а також політичним впливом. Новим майже соціальним класом стали кооперативні землероби. Уже на початку кооперативних відносин, які здійснювалися між організаціями, інституціями і органами східнославацького краю і Закарпатської області УРСР у шістдесятих роках минулого століття показали, що соціальна стратифікація в обох регіонах має багато паралельних рис, що полегшувало їх реалізацію і накреслювало їх подальші перспективи. В обох регіонах відставав також процес зміни сільського суспільства на суспільство міське приблизно на 15 – 20 років [4, с. 10].

У цьому сенсі позитивним чином впливали також політичні умови у східній Словаччині, які почали істотно змі-

нюватись аж 1939 року. Це було певною перевагою у порівнянні з ситуацією в північно-східних комітатах, які до 1918 року належали Угорщині. У північно-східній Угорщині до того часу застосовувалася загальноугорська політична система, яка, незважаючи на ліберальні елементи, мала централізований характер, і його перебрала також угорська держава. Але в умовах Чехословаччини могли діяти не тільки загальнонаціональні політичні партії і коаліції, але також і регіональні політичні угруповання, які виражали конкретні інтереси і потреби менших одиниць. Зміни адміністративного поділу країни і правомочностей державних органів і самоврядування, а саме, в центральному та регіональному управлінні, під час повосенної Чехословацької республіки в 1948, 1960 і 1968 роках також впливали на політичні передумови для діяльності транскордонного співробітництва [7, с. 124-127].

Толерантності, яка є одною з важливих передумов успіху транскордонних контактів східної Словаччини, сприяє той факт, що в ході історичного розвитку вона набула багатонаціональний характер. Крім слов'янського населення, з якого лише поступово сформувався словацький народ, жили на півдні регіону також угорці, з XIII століття приходили німецькі колоністи, з XV століття – русини і, особливо з XVIII століття, також євреї. Правда, частка цих національностей у загальній кількості населення змінювалася. Етнічний склад населення східної Словаччини впродовж інших століть показаний в таблицях № 1 і № 2. [17, с. 218; 12, с. 19]

Таблиця 1

Етнічний склад у 1910 році

Національність	Частка населення
словаки	37,1 %
угорці	43,8 %
русини	9,0 %
німці	7,3 %
інші	2,8 %

Таблиця 2

Етнічний склад у 2001 році

Національність	Частка населення
словаки	86,25 %
угорці	5,65 %
роми	3,05 %
русини і українці	2,10 %
чехи	0,56 %
німці	0,13 %
поляки	0,05 %

Розвитку транскордонних контактів східної Словаччини з сусідніми областями однозначно сприяла також культурна ситуація на цій території. У якості рідної мови уже у період середньовіччя, особливо у сільській місцевості, діяли певні діалекти словацької мови, звичайно, в залежності від етнічної приналежності, також угорська мова, німецька та русинські діалекти. Їх значимість та використання в окремих сферах суспільного життя в знайній мірі були пов'язані з мовою офіційного спілкування. Під час виконання цього завдання у ході розвитку змінила одна одну латинська мова, німецька, угорська і з 1918 року – літературна форма словацької мови. Ситуацію у цій області в умовах східної Словаччини у 2001 році демонструє таблиця № 3 [9, с. 29].

Таблиця 3

Рідна мова у східній Словаччині

Мова	Кількість користувачів	Частка населення
словацька	1 274 591	81,91 %
угорська	105 535	6,78 %
ромська	78 838	5,06 %
русинська	53 195	3,41 %
чеська	9 161	0,58 %
українська	6 047	0,38 %

У зв'язку з цим потрібно взяти до уваги той факт, що громадяни з рідними мовами, які належать до слов'янських мов, завжди добре розуміли один одного, особливо близькими одна до одної є словацька з чеською, українською та русинською мовами, хоча представники цих національностей не обов'язково досконало володіють ними усно та письмово.

У сфері культурних передумов для транскордонного співробітництва східної Словаччини також включена релігійна структура вірників, яка, хоча у різній мірі і конкретній формі, наявна у всіх сусідніх регіонах. Її розвиток впродовж останніх десятиліть на сході Словаччини нам показують таблиці № 4 та № 5 [17, с. 218; 11, табл. 159].

Таблиця 4

**Конфесійна структура східної Словаччини
в 1910 році**

Церква, назва, населений пункт	Відсоток кількості населення
Римо-католицька церква	50,6 %
Греко-католицька церква	24,4 %
Реформатська церква	10,0 %
Єврейські релігійні села	8,0 %
Лютеранська церква	6,9 %
Православна церква	0,1 %

Таблиця 5

Конфесійна структура східної Словаччини в 2001 році

Церква, назва, населений пункт	Кількість вірників	Відсоток кількості вірників
Римо-католицька церква	984 614	63,27 %
Греко-католицька церква	205 190	13,18 %
Лютеранська церква	74 281	4,77 %
Реформатська церква	49 886	3,20 %
Православна церква	45 445	2,92 %
Свідки Єгови	9 729	0,62 %
Методистська церква	1 519	0,09 %
Апостольська церква	1 459	0,09 %
Церква адвентистів сьомого дня	1 067	0,07 %
Братська церква	1 063	0,06 %
Краснянські церкви	984	0,06 %
Братський союз баптистів	625	0,04 %
Єврейські релігійні села	589	0,03 %
Старокатолицька церква	373	0,02 %

У соціальних науках з багатьох причин категоричні судження використовуються дуже рідко, тому що досліджувана реальність є зазвичай результатом полідетермінації, тобто впливу багатьох факторів, з яких деякі з великою вірогідністю, можливо, ми ще навіть не знаємо. Але констатувати, що східна Словаччина як у минулому, так і сьогодні мала і має об'єктивні передумови для реалізації і розвитку транскордонного співробітництва з сусідніми регіонами, що у багатьох відношеннях вона має при цьому винятково сприятливі умови, що може принести з обох боків синергичний ефект і бути прикладом реалізації сучасної тенденції кооперації регіонів як вищої форми європейської

інтеграції, ми можемо собі, на нашу думку, без великих побоювань, дозволити. Потрібно тому тільки сподіватись, що суб'єктивне ставлення та різні ідеологічні та політичні концепції не будуть впливати у протилежному напрямку.

Список використаних джерел

1. **BEDNÁRIK, Rastislav – VALNÁ, Silvia.** *Dopad ekonomickej reformy na sociálnu situáciu obyvateľstva. Bratislava Výskumný ústav práce a sociálnych vecí, 1992, 46 s. ISBN 80-7138-083-0*

2. **DANILÁK, Michal.** *Pripojenie Zakarpatskej Ukrajiny (Podkarpatskej Rusi) k ZSSR a Slovensko. In ХУДАНИЧ, Василь Іванович (ed.). Возз'єднання : Матеріали міжнародної наукової конференції присвяченої 55-річчю возз'єднання Закарпатської України з Україною. Ужгород: Мистецька лінія, 2001, 180 s.*

3. **DZURDŽENÍK, Ján et al.** *Regionálna štúdia dostupnosti regiónu východného Slovenska. Košice: Agentúra na podporu regionálneho rozvoja, 2010, 36. Dostupné http://www.arr.sk/file/projekty_file98.pdf*

4. **FALTAN, Lubomír – PAŠIAK, Ján (eds.).** *Regionálny rozvoj Slovenska : Východiská a súčasný stav. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2004, 88 s. ISBN 80-8554-43-5-0*

5. **GAJDOŠ, Marián.** *K sociálnym a hospodárskym pomerom na území severovýchodného Slovenska po oslobodení v rokoch 1945 - 1948. In Nové obzory 29. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1987, s. 33-46. ISBN 083-026-87.*

6. **HAPÁK, Pavol.** *Vývoj priemyslu a postavenie proemyselného robotníctva na východnom Slovensku v druhej polovici 19. storočia. In HOLOTÍK, Eudovít et al. (eds.). Príspevky k dejinám východného Slovenska : Materiály zo IV. sjazdu slovenských historikov v Košiciach dňa 28.-30.VI.1962. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1964, s. 200-218.*

7. **KOCICH, Miroslav.** *Územně správné změny a jejich vztah k politické a sociálně ekonomickému rozvoji průmyslových oblastí v Československu. In JIRÁSEK, Z., MALÁ, E. (eds.). Vývoj*

průmyslových oblastí Československa v období budování socialismu. Opava: Slezský ústav ČSAV, 1986, s. 124-130.

8. **MĚSÁROŠ, Július.** *Roľnícka otázka na východnom Slovensku v 19. storočí.* In **HOLOTÍK, E. et al. (eds.). Príspevky k dejinám východného Slovenska, s. 177-193.**

9. **PILINSKÁ, Viera – LUKÁČOVÁ, Martina.** *Obyvateľstvo Slovenska podľa výsledkov SODB.* Bratislava: *Inštitút informatiky a štatistiky, 2005, 88 s.*

10. **RATKOŠ, Peter.** *Problematika kolonizácie na valašskom práve na území Slovenska.* In *Historické štúdie, roč. 24, 1980, s. 181-224.*

11. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001 : Sčítanie obyvateľov podľa národnosti, najvyššieho skončeného stupňa školského vzdelania a stupňa ekonomickej aktivity za SR, kraje a okresy, II. diel (Banskobystrický kraj, Prešovský kraj, Košický kraj).* Bratislava: *Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2002, tab. 159 Bývajúce obyvateľstvo podľa päťročných vekových skupín, podľa pohlavia a náboženského vyznania.*

12. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001 : Základné údaje. Prešovský kraj.* Prešov: *Krajská správa štatistického úradu SR v Prešove, 2001, 44 s.*

13. **SEDLÁK, Imrich.** *Východné Slovensko v letokruhoch národa : Kultúrno-spoločenský, národno-politický a literárno-integračný proces na východnom Slovensku.* Martin: *Matica Slovenská, 2012, 871 s. ISBN 978-80-8128-035-1*

14. **SKRIP, Vasil'.** *Problémy združstevňovania na východnom Slovensku po XI. zjazde KSČ (do roku 1960).* *Historica Capatica 19.* Košice: *Východoslovenské vydavateľstvo, 1988, s. 47-53.*

15. **ŠKVARNA, Dušan.** *Nacionalizácia v Uhorsku v zrkadle zmeny a zotrvačnosti.* In: **KAMENEC, I.,BOROS, J. (eds.). Kis nemzetek és országos Közép-Európában. (Malé národy a štáty v strednej Európe).** Bratislava: *Kalligram; Kultúrny inštitút Maďarskej republiky, 1998, s. 102-109. ISBN 80-7149-207-8*

16. **ŠVORC, Peter.** *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou (1918-1939).* Prešov: *Universum, 2003, 422. ISBN 80-89046-16-9*

17. **TAJTÁK, Ladislav.** *Východné Slovensko ako malý región v malej politike.* In ŠVORC, P., DANILÁK, M., HEPPNER, H. (eds.). *Veľká politika a malé regióny 1918 – 1939.* Prešov; Graz: Universum, 2002, s. 215-219. ISBN 80-89046-06-1

18. **TAJTÁK, Ladislav.** *Vývin a triedno-sociálna štruktúra obyvateľstva východného Slovenska začiatkom 20. storočia.* In DANILÁK, M. (Ed.): *Spoločenskovedný zborník : História.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984, s. 49-74.

19. **TURZA, Otto.** *Oblastné ekonomické aspekty sídelných a infraštruktúrálých systémů.* In KUTNOHORSKÁ, J. (ed.). *K některým otázkám vývoje průmyslových oblastí v podmínkách výstavby socialismu.* Opava: Slezský ústav ČSAV, 1981, s. 152-160.

Slovakia was always the province, but has become a marginal region in the second half of the 19th century. There lacked the conditions for industrial mass production. Geographic position and natural conditions determined the rural character of the settlement and adequate economic and social development. The eastern part of Slovakia was characterized by late industrialization, agriculture backward and underdeveloped infrastructure. A similar trend is manifested in the neighboring regions. It's easier to build relationships and foster cooperation among people and among organizations. Multi Ethnic composition of the population and varied religious structure greatly facilitates the development of cross-border cooperation.

Keywords: history, Eastern Slovakia, cross-border cooperation, geographic and demographic factors, economic development, social structure, political conditions.

Восточная Словакия всегда была провинцией, но стала маргинальным регионом только во второй половине XIX века. Там не было условий для промышленного массового производства. Географическое положение и природные условия определили характер сельского поселения и адекватное экономическое и социальное развитие. Восточная часть Словакии характеризуется поздней индустриализацией, остальым сельским хозяйством и неразвитой инфраструктурой. Аналогичная

тенденция проявляется и в соседних регионах. Это позволило наладить отношения и содействовать сотрудничеству между людьми и организациями. Многонациональный состав населения и разнообразная религиозная структура способствует развитию приграничного сотрудничества.

Ключевые слова: история, восточная Словакия, приграничное сотрудничество, географические и демографические факторы, экономическое развитие, социальная структура, политические условия.